

СТРАТЕГІЯ, ЗМІСТ ТА НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ВИЩОЮ ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ

<https://doi.org/10.31649/1997-9266-2019-144-3-111-118>

УДК 378.147

О. В. Гречановська¹

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТА КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

¹Вінницький національний технічний університет

Сучасний конкурентоспроможний випускник вищої школи повинен мати не лише високий рівень знань, а й високий рівень психологічної готовності до майбутньої професії. Психологічний стан учасників освітнього процесу відіграє значну роль у їх професійній діяльності, тому важливим освітнім елементом розглядається формування конфліктологічної культури та її основних компонентів.

На основі аналізу науково-педагогічних джерел розглянуто поняття «конфліктологічна культура» та подано авторське визначення «конфліктологічної культури особистості» та «конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей». Одним з базових компонентів конфліктологічної культури виокремлено психологічний компонент. Розкрито сутність таких складових психологічного компонента як адаптація до нового середовища, самооцінка та самоствердження, проходження соціалізації (протягом усього періоду навчання). Зазначено особливості студентського віку. Формування психологічного компонента розглядається у процесі вивчення гуманітарних дисциплін із застосуванням інтерактивних технологій.

Для діагностики результатів сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей виокремлено критерії, показники та рівні оцінювання. За критерії взято компоненти конфліктологічної культури: мотиваційно-професійний, психологічний, когнітивно-креативний, культурологічний, оцінювальний. Відповідно до критеріїв та показників визначено п'ять рівнів сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей в процесі гуманітарної підготовки (конститутивний (який становить основу), теоретичний (початковий), практичний (базовий), творчий (середній, вхідний), науковий (високий)). Запропоновано методики для визначення сформованості психологічного компонента.

Подано результати педагогічного експерименту. Ефективність запровадження інтерактивних технологій навчання в процесі викладання гуманітарних дисциплін, що сприяють формуванню психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей доведено за використання критерію Колмогорова–Смірнова.

Ключові слова: конфліктологічна культура, психологічний компонент, педагогічний експеримент, критерій Колмогорова–Смірнова.

Вступ

Вища школа намагається формувати конкурентоспроможного, високо кваліфікаційного, всебічно розвинутого фахівця, але в гонитві за всіма професійними якостями дуже часто не звертається увага на психологічне середовище та психологічний стан учасників навчально-виховного процесу. Сприяти розвитку психологічного здоров'я та створювати позитивну для навчання атмосферу, де молода людина буде себе почувати комфортно — це теж є важливим фактором під час отримання освіти у вищому навчальному закладі. Тому як важливий елемент під час освітнього процесу в технічних закладах вищої освіти (ЗВО) автор розглядає формування конфліктологічної культури.

Віковий період, який припадає на момент перебування молоді людини у закладі вищої освіти, є важливим у формуванні особистості в цілому. Це період великої активності у фізичному, психо-

логічному та розумовому розвитку молодшої людини, коли будуються власні погляди на життя, і цей період є доволі складним. Економічна та соціальна нестабільність в суспільстві дає поштовх до росту конфліктів у молодіжному середовищі — внутрішньоособистісних, міжособистісних, міжгрупових, міжетнічних та інших. ЗВО відіграє одну з вирішальних ролей в налагодженні гармонізації між студентом та його оточенням, професійним майбутнім, тому важливу роль у формуванні фахівця відіграють дисципліни гуманітарного циклу.

Поняття конфліктологічної культури в науково-педагогічних джерелах з'являється на перетині ХХ і ХХІ ст. та активніше використовується вітчизняними науковцями та науковцями ближнього зарубіжжя. Цей феномен проаналізовано в роботах Н. Самсоною, Т. Браніцкою, А. Вербицьким, О. Щербаковою, І. Почекаєвою, Н. Підбуцькою, Т. Черняєвою, Н. Серебровською та ін.

У процесі дослідження на основі того, що єдиного підходу до визначення поняття «конфліктологічна культура» немає, автором запропоновано власне визначення, в якому *конфліктологічна культура особистості* розглядається як така, що об'єднує знання (вчення) про конфлікт та культуру, спрямовує на вміння їх практичного застосування, надає навички прогнозування, запобігання, профілактики та актуалізації вирішення конфліктів у різних життєвих ситуаціях, вміння адаптуватися в конфліктногенному середовищі, базуючись на культурно-суспільному досвіді. А *конфліктологічна культура майбутніх фахівців технічних спеціальностей* як конфліктологічна культура особистості, яка є компонентом фахової компетентності, набутої в процесі навчання у ЗВО. Одним з базових компонентів конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей в процесі гуманітарної підготовки автор розглядає психологічний компонент.

Метою статті є представлення результатів діагностики сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Результати дослідження

Освітнє середовище ЗВО вже само по собі є конфліктногенним. На це впливають вікові особливості студентів, адаптація до нового середовища, самооцінка та самоствердження, проходження соціалізації (протягом усього періоду навчання).

Л. Виготський, розглядаючи спеціально психологію юнацького віку, вперше не включив його до дитячого віку, чітко розмежувавши дитинство від дорослості та зазначав, що вік від 18 до 25 років становить швидше початкову ланку в ланцюзі дорослих віків, ніж заключну ланку в дитячому розвитку [1]. Науковець вперше назвав юність «початком зрілого життя» та не залишав її в межах дитинства. Надалі цю традицію продовжено вітчизняними вченими.

За твердженням Б. Ананьєва [2], студентський вік, є сенситивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини. Вища освіта чинить величезний вплив на психіку людини, розвиток її особистості. За час навчання у ЗВО, за наявності сприятливих умов, у студентів відбувається розвиток усіх рівнів психіки. Вони визначають спрямованість розуму людини, тобто формують устрій мислення, який характеризує професійну спрямованість особистості. Для успішного навчання у ЗВО необхідний досить високий рівень загального інтелектуального розвитку, зокрема сприйняття, пам'яті, мислення, уваги, рівня володіння певним обсягом логічних операцій.

Час навчання у ЗВО збігається з другим періодом юності або першим періодом зрілості, який відрізняється складністю становлення особистісних рис. Характерною рисою морального розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведінки. Помітно зміцнюються ті якості, яких не вистачало повною мірою в старших класах — цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою. Зростає інтерес до моральних проблем (цілей, способу життя, обов'язку, кохання, вірності тощо). Разом з тим, фахівці у сфері вікової психології й фізіології відзначають, що здатність людини до свідомої регуляції своєї поведінки в 17—19 років розвинута неповною мірою. Нерідкі невмотивований ризик, невміння передбачити наслідки своїх учинків, в основі яких можуть бути не завжди гідні мотиви. В. Лісовський зазначає, що 19—20 років — це вік безкорисливих жертв і повної самовіддачі, але й нерідких негативних проявів [3, с. 12]. Вплив на появу негативних проявів автор розглядає в проблемах, які залежать від самооцінки, соціалізації, адаптації, емоційної стійкості особистості, яка опинилася у новому для неї середовищі, тобто перехід із загальноосвітнього навчального закладу в ЗВО.

Самооцінка — це оцінка особистості самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей. Належачи до ядра особистості, самооцінка є важливим регулятором її поведінки. Від

самооцінки залежать взаємовідносини людини з оточенням, її критичність, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач. Самооцінка впливає на ефективність діяльності людини і дальший розвиток її особистості [4, с. 56].

Авторові імпонує визначення Р. Азімова, що самооцінка — це постійно діюча система, яка визначає позитивну і негативну сторони намірів і вчинків особистості. Вища форма саморегулювання на основі самооцінки полягає в своєрідному творчому відношенні до власної особистості — в прагненні змінити, поліпшити себе в реалізації цього прагнення [5].

Вочевидь, що знання про себе, поєднане з певним ставленням до себе, становить самооцінку особистості. У сучасній психологічній науці розрізняють кілька видів самооцінки. Вони відображають особливості об'єктів оцінювання, їхню складність, а також деякі якісні і кількісні характеристики самої оцінки. Залежно від того, що підлягає оцінюванню (окремі аспекти особистості, конкретні властивості, які виявляються лише в деяких особливих видах діяльності, або особистість загалом) розрізняють два види самооцінки: а) загальну, під якою розуміють загальну недиференційовану самооцінку особистості; б) часткову, яка належить до різних видів пізнання властивостей особистості. Також виділяють таку її характеристику, як адекватність. Відповідно до ступеня адекватності зазвичай розрізняють два види самооцінки: адекватну й неадекватну. У свою чергу неадекватна самооцінка щодо еталона, з яким вона порівнюється, може бути завищена або занижена [6].

Адекватна самооцінка особистістю власних здатностей і можливостей, звичайно, забезпечує відповідний рівень зусиль, тверезе ставлення до успіхів і невдач, схвалення й несхвалення. Така людина енергійніша, активніша і оптимістична. Звідси висновок: потрібно прагнути розбудовувати в собі адекватну самооцінку на основі самопізнання [7], на що в технічному ЗВО направлені гуманітарні дисципліни.

У визначенні власної самооцінки слід знати орієнтовні характеристики людей із заниженою і завищеною самооцінкою.

Людина з низькою самооцінкою відчуває себе невдахою. Вона не хоче братися ні за що нове, оскільки боїться, що в неї нічого не вийде. Вона терпіти не може ризику, тому що не вірить, що її зусилля до чого-небудь приведуть. Вона не намагається що-небудь змінити у своєму житті, оскільки вважає, що майбутнім керувати неможливо і все визначиться само собою. Характерні якості таких людей: упевнені в глибині душі, що небагато варті (принижена гідність); бояться здійснити помилку; постійно мріють про фізичну досконалість; обмежуються інтересами і вчинками, які добре відомі і безпечні; не вміють сприймати компліменти; в спілкуванні з іншими передусім турбуються про враження, яке справляють на них; несміливі; схильні до самозгубної поведінки (наприклад, вживання наркотиків); або не сприймають критики, або впадають від неї в розпач [8, с. 89].

Людина з високою самооцінкою бачить себе господарем становища. Вона розуміє, що є неповторною особистістю і може багато дати іншим людям. Вона ризикує, хоча і не завжди успішно, тому що хоче жити насиченим життям і засвоїти досвід, який допоможе їй вирости. Така людина не вважає, що нею керують зовнішні обставини: навпаки, вона вважає, що сама спрямовує хід свого життя. Вона відчуває себе впевненою і добре знає, чого хоче. Для неї в житті існує менше розчарувань. Якщо хто-небудь ображає її чи не любить, вона вважає, що це швидше їхні труднощі, і не сприймає цього всерйоз. Така людина знає себе, свої слабкі і сильні сторони досить добре, щоб відчувати себе впевненою навіть у світлі чийогось несхвалення. Характерні риси таких людей: впевнені в глибині душі, що вони мають достатню цінність; роблять помилки і вчаться на них; сприймають свій фізичний вигляд таким, як він є, навіть якщо він недосконалий; досліджують нові можливості та інтереси, використовують їх як можливість для дальшого зростання; спокійно сприймають компліменти; безпосередні у спілкуванні з іншими; турбуються про своє фізичне й емоційне здоров'я; сприймають критику як можливий шлях зростання [9].

Автор вважає, що на сьогоднішній день соціальний статус для молодої людини, її фінансове забезпечення відіграють одну з провідних ролей, а оцінювання одногрупниками, які на період навчання будуть основним колом формування студента як особистості, впливатимуть на його самооцінку. Самостійно студентові важко визначити правильність своїх намірів чи поведінки, не говорячи про позитивний намір зміни себе на краще. Студенти із завищеною самооцінкою можуть бути провокаторами конфліктів, а студенти із заниженою самооцінкою можуть опинитися в ролі жертви, що буде створювати і негативні умови під час освітнього процесу. Це створить проблеми в адаптації студента під час перебування у навчальному закладі та сприйняттю навчального матеріалу, виклад якого, форми та методи відрізняються від загальноосвітніх.

У психології термін «адаптація» використовується, з одного боку, для позначення властивості людини, яка характеризує її стійкість до умов середовища, визначаючи рівень пристосованості до неї. З іншого боку, адаптація виступає як процес пристосування людини до змінних умов. Тут важливо бачити також взаємний характер адаптації людини і того середовища, з яким вона вступає в регулятивні адаптаційні зв'язки [10, с. 122].

Зазвичай, коли стоїть питання студентської адаптації, в більшості випадків виникає проблема адаптації перших курсів або адаптації до навчання. Ми розглядаємо проблему адаптації протягом всього періоду навчання у ЗВО, також з урахуванням специфіки навчання у технічному вищому навчальному закладі. Намагання адаптувати молоду людину до навчання та середовища ЗВО є надзвичайно важливим етапом в освітньому процесі, але не потрібно забувати, що період навчання закінчиться і молода людина буде змушена сама пристосовуватися до середовища, в якому вона опиниться. Тому одним із завдань конфліктологічної культури є налаштувати особистість до адаптації після закінчення навчального закладу, спрямовувати на безконфліктне пристосування в самостійному житті як професійному, так і в повсякденному.

На різних етапах свого життя ми проходимо такий процес, як соціалізація, і ЗВО не виняток, а навпаки, спрямування молодої людини до соціалізації в професійному плані.

Автору імпонує думка В. Москаленка, що соціалізація — явище культурно-історичне і зміст цього процесу, стадії, конкретні механізми мають історичний характер, суттєво варіюють від однієї культури до іншої, визначаються характером соціальної системи. Можна спостерігати, як зі зміною епох, культур, типів соціальних систем змінюються і засоби цілеспрямованого впливу на особистість, бо кожна культура використовує ті засоби соціалізації, що розраховані на формування певної поведінки, яка не виходить за межі цієї культури. Так, в традиційних суспільствах, основним засобом формування у людини особистісних рис є дотримання встановлених традиційних зразків. Звичай регулюють поведінку людей в цьому суспільстві від народження до смерті, не допускаючи нічого оригінального, передбачаючи дотримання заповітів предків, відтворення минулих відносин у майбутньому. Пряме примушування через систему звичаїв і традицій було основним засобом цілеспрямованого впливу на особистість. Цей засіб зумовлений самим типом культури, в якій традиції є основним її складовим елементом, і це відображало також рівень розвитку психіки самого індивіда [11].

Аналіз такого підходу до поняття «соціалізація» показав, що соціалізація і її процеси, функції дуже тісно пов'язані з різними проявами культури, що відбиваються в культурних рамках. Несформованість культурних цінностей під час соціалізації може спричинити суперечності, що призведе до проявів і створення конфліктів, які будуть впливати на професійне становлення студентів.

Психологічний компонент — це не лише навчання чи робота студента над собою, а й правильний підхід викладача до кожного студента індивідуально, враховуючи психологічні особливості кожного періоду навчання (підхід до першокурсника буде суттєво відрізнятися від роботи з магістрами). Виокремлені автором складові психологічного компонента (самооцінка, адаптація, соціалізація) є основними, на які потрібно звернути особливу увагу протягом періоду знаходження молодої людини у технічному ЗВО, адже вони мають вплив на емоційну стійкість студента. Всі ці складові впливають на виникнення конфліктів у період навчання і дають змогу зрозуміти, які конфлікти можуть виникати в подальшому житті та як їх уникнути або культурно вирішити. Також варто зазначити, що формування психологічного компонента неможливе без культурологічно-мистецького аспекту, адже, аналізуючи визначення науковців щодо кожної зі складових, бачимо, що вони спираються на культурні цінності, моральні аспекти та потребують мистецького впливу, на чому і базується авторський підхід у формуванні конфліктологічної культури.

Для діагностики результатів сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей виокремлено критерії, показники та рівні оцінювання. За критерії прийнято компоненти конфліктологічної культури: мотиваційно-професійний, психологічний, когнітивно-креативний, культурологічний, оцінювальний. Відповідно до критеріїв та показників визначено п'ять рівнів сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей в процесі гуманітарної підготовки (*конститутивний* (який становить основу), *теоретичний* (початковий), *практичний* (базовий), *творчий* (середній, вхідний), *науковий* (високий)). Усього в педагогічному експерименті взяли участь 564 особи (експериментальна група (ЕГ) — 286 респондентів Вінницького національного технічного університету та контрольна група (КГ) — 278 респондентів Національного лісотехнічного університету України м. Львів). Дослідження проводилися у процесі вивчення гуманітарних

дисциплін культурологічного циклу («Історія української культури», «Практична культурологія») із запровадженням інноваційних авторських методи та згідно з визначеними критеріями і рівнями.

Для визначення сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей використали декілька методик, щоб визначити кінцевий результат сформованості зазначеного компонента конфліктологічної культури. Особистісний опитувальник «ОПКДЕ» (Н. Рейвальд) дав змогу визначити рівень п'яти основних якостей особистості

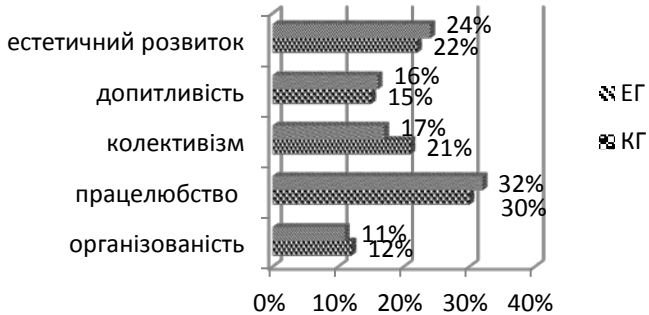

Рис. 1. Порівняльна гістограма основних якостей особистості з точки зору соціальної сутності студентів у визначенні рівнів конфліктологічної культури

з точки зору її соціальної сутності та головних індивідуально-психологічних особливостей: організованість, працелюбність, колективізм, допитливість, естетичний розвиток, — для чіткого розуміння впливу педагогічних технологій на стан соціалізації студентів та їхньої готовності до самовиховання [12, с. 240]. Результати показано на гістограмі у відсотках (рис. 1).

Відповідно до отриманих значень показників гістограми можна припустити, що особистісні якості (естетичний розвиток, допитливість, працелюбство), на які здатний впливати навчально-виховний процес та інноваційні технології, мають вищі показники в ЕГ, ніж в КГ, що підтверджує ефективність у формуванні конфліктологічної культури май-

бутніх фахівців технічних спеціальностей.

Такі якості, як організованість та колективізм, залежать здебільшого від психологічно-індивідуальних особливостей особистості, на що педагогічні технології (враховуючи вік) не мають значного впливу, але їхнє визначення необхідне для створення загальних відомостей про особистість. Але це наше припущення вимагає доведення.

Використаємо для цього критерій Колмогорова–Смірнова, складемо таблицю 1 та висунемо гіпотезу H_0 — групи за досліджуваними параметрами відрізняються несуттєво; H_1 — групи за досліджуваними параметрами відрізняються суттєво. Обчислимо $\lambda = 0,3072$; $\lambda_{кр} = 0,05726$, отже $\lambda > \lambda_{кр}$, приймаємо гіпотезу H_1 , що доводить наше припущення стосовно ефективності у формуванні основних якостей особистості з точки зору соціальної сутності студентів та позитивного впливу на формування конфліктологічної культури.

Таблиця 1

Розрахунки значення показників основних якостей особистості з точки зору соціальної сутності студентів у визначенні рівнів конфліктологічної культури

Рівні	Формувальний етап педагогічного експерименту						Максимальна різниця
	Контрольна група			Експериментальна група			
	частота	відносна частота	накопичені частоти	частота	відносна частота	накопичені частоти	
	n_i	n_i/n	$n_{\text{нак}}/n$	m_i	m_i/m	$m_{\text{нак}}/m$	
Естетичний розвиток	61	0,22	0,22	69	0,24	0,24	0,02
Допитливість	42	0,15	0,37	46	0,16	0,40	0,03
Колективізм	58	0,21	0,58	48	0,17	0,57	0,01
Працелюбство	83	0,30	0,88	92	0,32	0,89	0,01
Організованість	34	0,12	1,00	31	0,11	1,00	0,00
Σ	278	1,00	—	286	1,00	—	—

Важливим у визначенні рівнів сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури є визначення рівня конфліктності студентів. Для цього автором застосована методика «Визначення рівня конфліктності», де бали методики переведено згідно з вимогами до рівнів психологічного компонента (1...19 балів — конститутивний, 20...30 балів — методичний, 30...35 балів — практичний та 36...40 — творчий рівні, 40...50 балів — науковий). Результати показано на гістограмі (рис. 2)

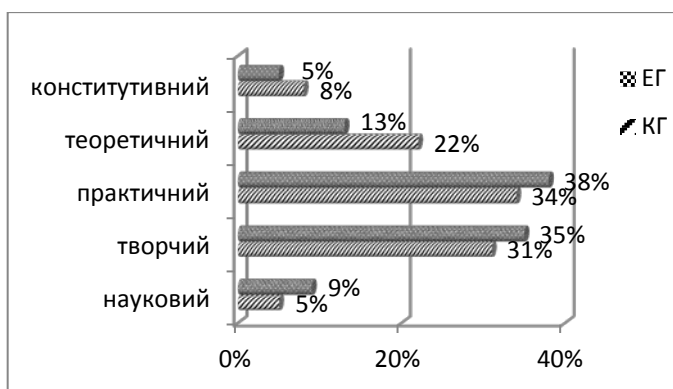

Рис. 2. Порівняльна гістограма сформованості психологічного компонента (конфліктності) конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей EG та КГ

Очевидно, що суттєва відмінність сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей спостерігається в групі КГ на конститутивному та методичному рівнях більше, ніж в EG (на конститутивному рівні на 3 %, на методичному — 9 %). Отримання даних свідчить, що студенти контрольної групи є менш стійкими до конфліктів та не мають достатнього досвіду у конфліктних ситуаціях, що потребує консультації викладача.

Висунемо гіпотезу H_0 — групи за досліджуваною ознакою відрізняються несуттєво, та протилежну до неї H_1 — групи за досліджуваною ознакою відрізняються суттєво.

Складемо таблицю розрахунку емпіричного значення коефіцієнта λ , критерію Колмогорова–Смірнова (табл. 2). $\lambda = 0,9216$; $\lambda_{кр} = 0,05726$

Критерій Колмогорова–Смірнова використаємо на рівні значущості $\alpha = 0,05$, тобто з достовірністю результатів 95 %.

Отже, $\lambda_{кр} < \lambda$ на рівні достовірності 95 % гіпотеза H_0 (групи за досліджуваною ознакою відрізняються несуттєво) відхиляється, приймається гіпотеза H_1 (групи за досліджуваною ознакою відрізняються суттєво), що не можна пояснити випадковістю.

Таблиця 2

Розрахунки значення критерію Колмогорова–Смірнова за результатами рівнів сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей

Рівні	Формувальний етап педагогічного експерименту						Максимальна різниця $\left \frac{n_{ix}}{n} - \frac{m_{ix}}{m} \right = \sigma_{\max}^2$
	Контрольна група			Експериментальна група			
	частота	відносна частота	накопичені частоти	частота	відносна частота	накопичені частоти	
	n_i	n_i/n	$n_{\text{нак}}/n$	m_i	m_i/m	$m_{\text{нак}}/m$	
Науковий	14	0,05	0,05	26	0,09	0,09	0,04
Творчий	86	0,31	0,36	100	0,35	0,18	0,04
Практичний	95	0,34	0,70	109	0,38	0,56	0,04
Методичний	61	0,22	0,92	37	0,13	0,91	0,09
Конститутивний	22	0,08	1,00	14	0,08	1,00	0,00
Σ	278	1,00	—	286	1,00	—	—

Очевидно, що різниця між рівнями сформованості психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей в групах EG та КГ є суттєвою, що свідчить на користь результатів групи EG.

Висновки

Психологічний компонент автор розглядає як сприяння розвитку психологічного здоров'я та створення позитивної для навчання атмосфери, де студент буде почувати себе комфортно та отримувати психологічну підготовку до подальшої професійної діяльності. Результати педагогічного експерименту довели важливість та ефективність вивчення гуманітарних дисциплін із запровадженням інноваційних технологій з метою формування психологічного компонента конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Л. С. Выготский, Собрание сочинений, в 6 т., т. 6. М.: Педагогика, 1984. 400 с.
- [2] Б. Г. Ананьев, «К психофизиологии студенческого возраста,» *Современные психологические проблемы высшей школы*, вып. 2, с. 82-89, 1974.

- [3] Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. Г. Яновська, та С. М. Куделко, уклад. *Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам*, вип. 3. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с.
- [4] Г. М. Андреева, *Соціальна психологія*. М.: вид-во Московського ун-ту, 1980, 195 с.
- [5] Р. Азімова, «Соціально-психологічна природа самооценки и ее нравственный аспект,» *Известия АН АзССР*, № 3, с. 99, 1969.
- [6] М. Й. Варій, *Психологія. Навч. пос. для студ. вищ. навч. закл.*, 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2009, 288 с.
- [7] М. С. Трубицина, «Развитие адекватной самооценки учащихся уровня сформированности основных коммуникативных компетенций,» *Гимназия*, № 23, с. 112, 2003.
- [8] А. А. Бодалев, *Особистість і спілкування, вибрані твори*. М.: Освіта, 1983, 274 с.
- [9] А. В. Петровський, и М. Г. Ярошевский, *Психология, пособие для студентов высших педагогических учебных заведений*, 2-е изд., стереотип. М.; издат. центр «Академия»; Высшая школа, 2001, с. 31.
- [10] А. А. Реан, А. Р. Кудашев, и А. А. Баранов, *Психология адаптации личности*. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. 479 с.
- [11] В. В. Москаленко, *Соціальна психологія*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ebooktime.net/book_152.html.
- [12] О. В. Гречановська, *Педагогічна система формування конфліктологічної культури в майбутніх фахівців технічних спеціальностей*. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018, 437 с.

Рекомендовано кафедрою вищої математики ВНТУ

Стаття надійшла до редакції 20.06.2019

Гречановська Олена Володимирівна — канд. пед. наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, e-mail: stellamondo05@gmail.com.

Вінницький національний технічний університет, Вінниця

O. V. Hrechanovska¹

Diagnostics of Formation of Psychological Component of Conflictological Culture of Future Specialists in Technical Specialties

¹Vinnitsia National Technical University

A modern competitive high school graduate should have not only a high level of knowledge, but also a high level of psychological readiness for the future profession. The psychological state of the participants of the educational process plays a significant role in their professional activity, therefore the formation of conflictological culture and its main components is considered to be an important educational element.

In the article, on the basis of the analysis of scientific and pedagogical sources, the concept of "conflictological culture" is considered, and the author's definition of "conflictological culture of personality" and "conflictological culture of future specialists of technical specialties" is presented. One of the basic components of conflictological culture is the psychological component. The essence of such constituents of the psychological component as adaptation to the new environment, self-esteem and self-affirmation, socializing (throughout the whole period of studying) is revealed. The features of student-age are noted. The formation of the psychological component is considered in the process of studying humanitarian disciplines with the use of interactive technologies.

For the diagnosis of the results of the formation of the psychological component of conflictological culture of future specialists of technical specialties, criteria, indicators and grading levels are identified. The components of conflictological culture — motivational and professional, psychological, cognitive and creative, culturological, evaluative — are adopted as criteria. According to the criteria and indicators, five levels of formation of the psychological component of conflictological culture of future specialists of technical specialties were determined in the process of humanitarian training (constitutive (which forms the basis), theoretical (initial), practical (basic), creative (secondary, entry), scientific (high)). A number of methodologies for determining the formation of the psychological component are proposed.

The results of the pedagogical experiment are presented. The effectiveness of the implementation of interactive educational technologies in the process of teaching the humanitarian disciplines that contribute to the formation of the psychological component of conflictological culture of future specialists of technical specialties is proved by the criterion of Kolmogorov–Smirnov.

Keywords: conflictological culture, psychological component, pedagogical experiment, Kolmogorov–Smirnov criterion.

Hrechanovska Olena V. — Cand. Sc. (Pedag.), Associate Professor of the Chair of Philosophy and Humanities, e-mail: stellamondo05@gmail.com

Е. В. Гречановская¹

Диагностика сформированности психологического компонента конфликтологической культуры будущих специалистов технических специальностей

¹Винницкий национальный технический университет

Современный конкурентоспособный выпускник высшей школы должен иметь не только высокий уровень знаний, но и высокий уровень психологической готовности к будущей профессии. Психологическое состояние участников образовательного процесса играет значительную роль в их профессиональной деятельности, поэтому важным образовательным элементом рассматривается формирование конфликтологической культуры и ее основных компонентов.

На основе анализа научно-педагогических источников рассмотрено понятие «конфликтологическая культура» и дается авторское определение «конфликтологической культуры личности» и «конфликтологической культуры будущих специалистов технических специальностей». Одним из базовых компонентов конфликтологической культуры выделен психологический компонент. Раскрыта сущность таких составляющих психологического компонента как адаптация к новой среде, самооценка и самоутверждения, прохождения социализации (в течение всего периода обучения). Отмечены особенности студенческого возраста. Формирование психологического компонента рассматривается в процессе изучения гуманитарных дисциплин с применением интерактивных технологий.

Для диагностики результатов сформированности психологического компонента конфликтологической культуры будущих специалистов технических специальностей выделены критерии, показатели и уровни оценки. В качестве критериев приняты компоненты конфликтологической культуры: мотивационно-профессиональный, психологический, когнитивно-креативный, культурологический, оценочный. В соответствии с критериями и показателями определены пять уровней сформированности психологического компонента конфликтологической культуры будущих специалистов технических специальностей в процессе гуманитарной подготовки (конститутивный (составляющий основу), теоретический (начальный), практический (базовый), творческий (средний, входящий), научный (высокий)). Предложены методики для определения сформированности психологического компонента.

Представлены результаты педагогического эксперимента. Эффективность внедрения интерактивных технологий обучения в процессе преподавания гуманитарных дисциплин, способствующих формированию психологического компонента конфликтологической культуры будущих специалистов технических специальностей доказана с использованием критерия Колмогорова-Смирнова.

Ключевые слова: конфликтологическая культура, психологический компонент, педагогический эксперимент, критерий Колмогорова-Смирнова.

Гречановская Елена Владимировна — канд. пед. наук, доцент кафедры философии и гуманитарных наук, e-mail: stellamondo05@gmail.com